

Чорноіван Я. С.

здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,

Науковий керівник: Коротюк О.В.,

доктор юрид. наук,
професор кафедри приватного права
Державного податкового університету,
e-mail: ovk@korotyuk.com

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НОТАРІАТУ ЛАТИНСЬКОГО І АНГЛОСАКСОНСЬКОГО ТИПУ

В тезах (науковому дослідженні) розкривається тема порівняльно-правової характеристики нотаріату латинського і англосаксонського типу, досліджується тип нотаріату в різних країнах світу, як він розвивався і які має особливості, як це впливає на правову допомогу громадянам тієї чи іншої країни.

Ключові слова: нотаріус, латинський нотаріат, англосаксонський нотаріат, правова система, принципи діяльності нотаріусів

Chornoivan Y. S.

COMPARATIVE-LEGAL CHARACTERISTICS OF THE LATIN AND ANGLO-SAXON TYPE OF NOTARY

The theses (scientific research) reveal the topic of comparative legal characteristics of the Latin and Anglo-Saxon notary type, investigate the type of notary in different countries of the world, how it developed and what features it has, how it affects the legal assistance of citizens of one or another country. The role of the notary is indicated and the issue of the relevance of the introduction of the electronic system in Ukraine is separately investigated.

Key words: notary, Latin notary, Anglo-Saxon notary, legal system, principles of activity of notaries

Виникнення системи нотаріату є надзвичайно важливим кроком у історичному формуванні цивілізації, вирішення правових деліктів та розвитку вчинення нотаріальних дій, в незалежності від їх виду. Різні правові процеси в суспільстві зумовили виникнення двох основних систем нотаріату: латинської та англосаксонської. Ці типи нотаріату беруть свій початок із різних правових сімей. Вони широко уикористовуються в різних країнах світу, зокрема, Франція, Італія, Німечина, Велика Британія та США. Є актуальним дослідити не тільки тип і систему нотаріату в цих країнах, але також звернути увагу на систему нотаріату в нашій державі, і провести аналогію з європейським(світовим) правом в галузі нотаріату і в Україні. Важливо розглянути іноземний досвід задля вдосконалення галузі нотаріальної справи в країні.

Аналізуючи становлення систем нотаріату, що склалися у світі, можна запевнити, що існують дві основні

правові системи нотаріату, які тримаються на європейській та англосаксонській правових системах. Систему нотаріату в незалежності від її типу складають сукупність правових норм, які регулюють відносини у нотаріальній сфері, та системи нотаріальних органів, а також тих, які наділені компетенцією щодо здійснення нотаріальної діяльності.

Загалом в світі, як вважають науковці, існує дві форми нотаріату: англосаксонська («commonlaw») та латинська («civillaw»), які кардинально відрізняються одна від одної особливостями правового регулювання діяльності нотаріусів. Європейська правова система визначає перевагу офіційного нотаріального документа серед інших видів доказів у судочинстві і окремо виділяє такий документ найвищою силою. В таких країнах діє інститут латинського нотаріату, де нотаріус визначається як незалежний представник держави та несе особисту відповідальність за вчинені нотаріальні дії, що є схожим на

систему нотаріату в Україні. Науковці зазначають, що поняття «латинський нотаріат» є синонімом поняття «ліберальний» або «незалежний» нотаріат, на відміну від нотаріату «державного», який існував раніше і проявив себе повністю неспроможним в умовах ринкової економіки»[6].

Варто зазначити, що в країнах латинського нотаріату роботою нотаріуса керує держава та громадська організація нотаріусів. Таку аналогію можна провести із Україною, так як нотаріальні дії контролюються також державою і професійною організацією самоврядування нотаріусів-Нотаріальною палатою України.

Маємо розглянути особливості регулювання інституту нотаріату в європейських державах. Наприклад, в Німеччині нотаріус під час вчинення нотаріальних дій не має права працювати за регіональними межами округів суду першої інстанції та апеляційного, а лише в межах свого округу, а кандидатів на посаду нотаріуса уповноважене призначати Міністерство юстиції ФРН (Bundesministerium der Justiz) [4]. Німецька нотаріальна мо-

дель, виділяється незначною активністю нотаріуса в здійсненні нотаріальних дій, тобто, він лише розробляє необхідний клієнту акт і засвідчує його. В Італії нотаріуса також призначає на посаду Міністерство юстиції, але, щодо місця праці, то майбутній нотаріус сам може обирати регіон, в якому він буде вчиняти нотаріальні дії [9]. В свою чергу, французька нотаріальна модель, виділяється більшим взаємозв'язком між нотаріусом та клієнтом. У Франції нотаріуси виявляють більшу ініціативу та надають значно ширший спектр нотаріальних послуг. Вони не тільки працюють з документами, але й самостійно збирають потрібні документи, складають проекти нотаріальних документів, засвідчують документи, реєструють документи та звертаються до органів державної влади чи муніципальних служб у разі виникнення такої необхідності[7]. У Швейцарії вимоги до кандидатури нотаріуса доволі загальні: громадянство, освіта та стаж. Така модель, порівнюючи з нашою країною, притаманна і системі нотаріату України. Існує така

модель як змішана, яка є поєднанням двох попередніх моделей. Така модель функціонує в Іспанії, Нідерландах.

Доречно розглянути і систему нотаріату США, яка належить до англосаксонського типу. Діяльність нотаріуса в США регулюється законодавством окремих штатів, де безпосередньо і знаходиться нотаріус. У США діє інститут «notary public» який є результатом розвитку нотаріату в межах англосаксонського права. В процесі цього розвитку відбувалося віддалення нотаріату від латинської моделі. За сутністю американську модель можна порівняти зі свідком, який користується довірою у суспільстві. У США нотаріусу не дозволяється самостійно складати юридичні документи чи консультувати громадян із правових питань, за винятком випадків, коли нотаріус водночас є і адвокатом. Нотаріус у США зовсім не зобов'язаний бути юристом, а достатньо того, щоб особа, кандидат на посаду “public notary”, була добропорядним громадянином, призначеним губернатором штату.

У правовій науці виділяють такі засадничі принципи латинського нотаріату: 1) для того, щоб засвідчувати різні правочини та проводити консультації із правових питань для своїх клієнтів, нотаріус повинен мати достатню кваліфікацію та широку правову обізнаність; 2) нотаріус повинен бути незалежним, тобто не може бути державним службовцем; 3) нотаріуси повинні виконувати свої функції “із пов'язкою Феміди на очах” – неупереджено; 4) нотаріуси повинні обов'язково зберігати копії документів, оригінали яких були посвідчені ним особисто; 5) за заподіяну шкоду, в процесі виконання своїх повноважень, третім особам, нотаріус несе юридичну відповідальність, зокрема, і усім своїм майном у випадках передбачених законом; 6) нотаріус вправі здійснювати свої повноваження в межах одного, визначеного територіального округу; 7) нотаріус повинен бути членом нотаріального органу, – нотаріальної палати [3].

Щодо англосаксонської системи нотаріату, яка діє в таких країнах як Велика Бри-

танія, США, Австралія, Малайзія, Сінгапур, Індія, Кіпр. У цих країнах нотаріат не має значної ролі або зовсім відсутній. Дії нотаріуса, як правило, замінюються діями адвокатів. Значення нотаріусів у країнах із системою англосаксонського типу недостатні, це спричиняє непослідовне врегулювання норм, принципів діяльності нотаріату на нормативному рівні в окремих штатах або в адміністративно-територіальних одиницях держави, і це погіршує правову базу та практику інституту нотаріату. «Схожість між латинським нотаріатом і англосаксонським є лише поверхневою, адже у англосаксонській нотаріальній системі нотаріус, як і зазначалось вище, не відіграє важливого значення, тоді як латинський нотаріус – значима особа в системі права держав “латинської” сім’ї» як зазначає американський правознавець Дж. Меримен [2 с.37]. У державах англосаксонської правової системи основним джерелом права є суди, тобто положення, які є у судових рішеннях. Основну увагу в такій системі приділяють показанням свідків як

засобом доказування. Аналізуючи вищевикладене, нотаріальна практика не відіграє особливої ролі у судочинстві англосаксонської системи. У деяких випадках суди вимагають складання нотаріальних документів для долучення матеріалів до справи, зокрема, показання свідків у багатьох випадках здійснюється шляхом складання афідевіту. Проте функція нотаріуса полягає лише в тому, щоб засвідчити підпис на документах.

Варто виділити основні та головні відмінності системи англосаксонського нотаріату від нотаріату в латинській правовій системі. Це є значна роль в такого суб’єкту як солісітора (в Англії так називають адвокатів, захисників) саме у державах англосаксонської нотаріальної системи. Сьогодні функціонують багато адвокатів, які спеціалізуються на справах, пов’язаних із передачею нерухомості, оформленням спадку, такими, як наприклад, у латинському типі займаються нотаріуси. Принципи діяльності нотаріусів у державах англосаксонської правової системи надають більше свободи в нотаріальній

діяльності, аніж у системі латинського нотаріату, бо на відмінну від неї, основи системи латинського нотаріату потребують, щоб нотаріус, який посвідчує певні правочини, не перетворився в того, хто буде його оспорювати чи відстоювати при виникненні деліктів між сторонами [5, с. 116].

Латинська та англосаксонська правова система нотаріату мають відмінні риси між собою, і це явище не є дивним, тому що вони мали різні історичні, геополітичні періоди, які містили в собі дуже багато реформ. Хоча і нотаріус первісно мав значення простого спеціаліста, який може надати юридичну допомогу з дотриманням усіх принципів незалежності, законності та правової етики, все одно відрізняються в обох правових системах. І на сьогодні, ці 2 типи мають право на існування, тому що кожна країна обрала внаслідок своєї еволюції свій шлях і свої норми. Україна між двома типам нотаріату більш переймає риси латинського типу, так як нотаріуси в країні, мають надзвичайно важливе значення. Їх діяльність керується законом, що в

свою чергу не тільки контролює їх діяльність, але і гарантує законність нотаріальних дій і юридичну силу нотаріальних документів. Будь-яка система в країні потребує реформ, для свого розвитку і вдосконалення, не винятком і нотаріальна система. На нашу думку, доречними є намагання поступово змінювати паперову нотаріальну діяльність на електронну. Досить вдалим прикладом такого запровадження є Японія. Не всі дії поки що вчиняються в електронному форматі, але успішним є приклад посвідчення документів. Більша кількість документів посвідчується в електронній формі, нотаріальна діяльність крок за кроком відходить від паперової форми. Вчинення таких дій відбувається через центр електронного нотаріату. Права на володіння і користування цим центром належать Японській Національній Асоціації Нотаріусів, технічне обслуговування якої належить приватній компанії, обрана на підставі тендера. Процедура подачі заяви на посвідчення електронного документа здійснюється за допомогою інтернет-сайту

Міністерства юстиції, який перенаправляє клієнта в центр електронного нотаріату [8]. Таким чином, Японія, зберігаючи нотаріальні традиції, які століттями поєднували в собі змішану систему нотаріату, активно впровадила новітні технології у нотаріальну практику. Ця система має місце бути і в нашій державі, тому що країна впроваджує і так багато цифрових проєктів, ми тримаємо шлях на євроінтеграцію і тому, можливо це не спростить одразу життя громадян і нотаріусів, але точно стане кроком вперед в нотаріальній діяльності.

Висновки. З урахуванням вищевикладеного, можна дійти висновку, що модель нотаріату в Україні цілком відповідає моделі латинського типу і продовжує активно розвиватися. Утім, хоча нотаріус в Україні має доволі широке коло повноважень, відзначаються такі перспективи подальшого розвитку даного інституту в Україні: реформування інституту нотаріату, що призведе до посилення інституту нотаріату як гарантії захисту прав фізичних та юридичних осіб, підвищення якості нотаріаль-

них дій та забезпечення доступності нотаріальних та реєстраційних дій. Пропонується здійснити перехід до єдиного нотаріату, розширити перелік повноважень нотаріусів, зокрема щодо реєстрації шлюбів та їх розірвання, медіації, як способу позасудового врегулювання спорів, забезпечення доказів, встановлення фактів, що мають юридичне значення, запровадити електронну систему нотаріату, забезпечити доступність надання нотаріальних послуг у кожному нотаріальному окрузі. Таке розширення, на нашу думку, не зовсім відповідає нотаріату латинського типу, і хоча в нашій правовій системі багато чого перегукується між собою, проте наша система намагається більше розширити коло відповідальності нотаріусів в Україні. Якщо в латинській системі нотаріус виконує лише те, що передбачається законом, який закріплює його дії, то в нашій країні, нотаріусу хочуть дати можливість виконувати окрім своїх безпосередніх обов'язків, ту роботу, яку наприклад, раніше виконували органи місцевого самоврядування або органи внутрішніх справ.

В нашій країні наразі немає практики реєстрації шлюбів нотаріусами, так як цей законопроект ще опрацьовується, тим паче, що він врегульовує питання не лише реєстрації шлюбів, але й запровадження електронної системи нотаріату та перехід до єдиного нотаріату. Така практика може вкладатись в латинській нотаріат, тому що ця система досить

гнучка та ліберальна. Такі зміни можуть спростити життя громадян і пришвидшити деякі процеси в суспільстві. Модернізувати систему нотаріату надзвичайно важливо не тільки для нашої країни, а і для країн Європи. Вони, на нашу думку, мають бути тотожні або принаймі схожі в регулюванні подібних питань, які виникають в нотаріальній справі.

Список використаних джерел:

1. Ільєва Н. Зарубіжний досвід здійснення нотаріальної діяльності та його адаптація до вітчизняної системи Світові системи нотаріату: порівняльний аналіз 139 нотаріату. Конституційно-правовий вимір в розвитку правової системи України. 2016. С. 41–46
2. Мізинців Є. Н. Про типи та моделі сучасного нотаріату. Нотаріус. 2012. С. 37-44
3. Нотаріат в Україні: навч. посіб. / За ред. В. М. Бесчастного. К.: Знання, 2008. 494 с. 9
4. Нотаріат: підручник для СПО. М: Видавництво Юрайт, 2015. 377 с.
5. Нотаріат: підручник та практикум для бакалавра, спеціаліста та магістра / за ред. А. О. Іншакова, А. Я. Риженкова. М: Видавництво Юрайт, 2018. 419 с
6. Щекочихін П. Нотаріат у системі громадського управління: до питання місце і роль. Адміністративне та муніципальне право. 2013. № 5. С. 439-443.
7. European judicial systems Edition 2010 (data 2008): Efficiency and quality of justice. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2010. 390 с.
8. How to make good use of Japanese Notaries. URL: <http://www.koshonin.gr.jp/pdf/english2.pdf>
9. Notaio. URL: <http://www.sapere.it/sapere/dizionari/dizionari/Italiano/NO/notaio.html>